

Lyne Uytterhoeven

Tussen
Opstand en
Strop

LISSE II

Houtekiet
Antwerpen / Amsterdam

Lisse I: Tussen Slijk en Satijn

Hendrick en Anna-Maria du Clercq hebben Lisse opgevoed als hun pleegdochter. Ze kijken uit naar een goede partij voor haar, wanneer Lisse wordt betrapd met Hans, een boerenzoon. In allerijl wordt het meisje naar Brugge gestuurd, waar ze gezelschapsdame wordt van vrouwe Ysabeau, de jonge bruid van heer Despars uit de lage adel. Zowel Ysabeau als Lisse zitten in een situatie die ze zelf amper onder controle hebben en het komt tot pijnlijke spanningen tussen beide jonge vrouwen.

Zo nu en dan kruist Lisse het pad van Martijn, een volksjongen die opgroeide in een bordeel, maar een scherp verstand heeft. Hij probeert aanvaard te worden als leerjongen in een gilde, maar botst op maatschappelijke barrières. Studeren zegt hem ook wel wat, maar wat ben je met hersenen en talent als je geen Latijn kent?

Lisse en Martijn hebben weinig redenen om de toekomst met vertrouwen tegemoet te zien. Het rijk van Keizer Karel V is echter voortdurend in oproer. De wetenschap bloeit open, godsdienstperikelen woekeren in het geheim, ontevredenheid over verloren privileges dreigt te exploderen. Alles kan in een oogwenk veranderen, vooral als Lisse zou ontdekken wie haar echte vader is.

Mei 1539, op de weg tussen Rome en Firenze

Wakker blijven.

Die ene gedachte bracht Hendrick telkens terug naar de werkelijkheid. De zon schroeide door zijn oogleden heen. Zijn zij brandde. Zijn vingers voelden plakkerig.

De lente in *Italië* was heter dan in zijn Vlaanderen. Zolang hij de hitte voelde, was hij wakker. Nog even, dan zou Elias terugkeren uit het dorp waar hij hun slaappleaats regelde. Hij zou komen kijken waar hij bleef, zoals hij dat de afgelopen dagen had gedaan.

Naast zijn oor zong een krekel. Aasvliegen zoemden heen en weer over zijn lichaam. Hendrick kreunde.

De soldaten hadden hem in het koren gesleept, ver genoeg van de weg om niet te worden opgemerkt door reizigers. Maar Elias zou naar hem uitkijken. Zou hij de warrige hoefafdrukken in het stof opmerken? Een bloedspoor? Hendricks paard en zijn beurs hadden ze gestolen. Elias zou zuinig moeten zijn.

Zodra ze vier dagen geleden voor het ochtendgloren uit Rome waren vertrokken, kenden ze het gevaar achtervolgd te worden. Ze keerden hun paarden naar het noorden in de plaats van naar de haven, wat de bisschop van Doornik hem had opgedragen. Dat zijn eigen meester, de jonge edelman die hij jarenlang had onderwezen, tot zoiets in staat was voor een geheim...

Hendrick stak een vinger in zijn wonde. De pijn schokte zijn bewustzijn. Wakker blijven!

Hij had zijn eigen vermoedens niet geloofd tot hij met de bisschop naar het avondfeest van de piepjonge hertog van Parma was gegaan. Diens vrouwe had hen onthaald. Ook al was ze

niet de mooiste verschijning, had Madame Marguerite zich bevallig gedragen. Het was de kleur van haar opgestoken krulharen die hem had geschokt, de manier waarop ze een losgekomen lok achter haar oor had gestreken en haar glimlach. Ze was helemaal zijn pleegdochter, maar helemaal ook niet. Hoewel de bisschop niet meer dan zijn herkenning nodig had, kon Hendrick die avond zijn ogen niet van het meisje afhouden. Op momenten waarop ze dacht dat niemand keek, betrapte hij Marguerite op een droeve blik. Toen ze naar haar kindse echtgenoot loerde, kwam er een wrange trek om haar mond. Op dat moment had hij Lisse gezien in een niet al te verre toekomst. Hij walgde.

‘Je hebt je te veel aan haar gehecht, Hendrick,’ had de bisschop hem vermaand. ‘Het was jouw opdracht Lisses identiteit uit te zoeken. Rond die nu af. Je wist dat je haar ooit zou moeten weggeven.’

Hendrick kneep zijn ogen dicht. Een traan gleed over zijn slaap en nestelde zich in zijn oorschelp. Ondanks de hitte rilde hij. Vaag beseftte hij dat hij zijn vingers en voeten niet meer kon voelen. De aarde deed zich tegoed aan zijn bloed.

‘Meester!’

Hendrick opende zijn ogen. De korenaren draaiden in zijn gezichtsveld. De stem klonk veraf.

‘Hendrick!’

Nu hoorde hij ook paardenhoeven. Hij probeerde zijn arm boven de aren uit te steken, maar zijn spieren weigerden dienst. De hele aarde tolde. Hij sloeg zijn hand tegen de aren en hoopte dat Elias het zou opmerken. De beweging deed hem nog meer duizelen, hij voelde zich wegzakken.

Nee! Niet nu. Lisse moest de waarheid weten. Hendrick verdubbelde zijn inspanning. De korenaren dansten in de windstille lucht.

De hoeven stokten, voetstappen naderden. ‘Hendrick?’

‘Elias...’

‘Wacht, ik breng u naar...’ begon Elias.

Hendrick hield hem tegen, schudde moeizaam het hoofd.

Elias knoopte zijn halsdoek los, goot er water over, hield hem aan zijn lippen en kneep. Het vocht druppelde op zijn tong. Zijn gedachten verhelderden een ogenblik.

‘Ga naar Brugge, Elias. Vertel Lisse... niet naar het Hof.’
Zijn adem haperde. Het zou haar breken.

‘Wie was het, Hendrick? Rovers?’

Hij grimaste. Was het maar zo. ‘Soldaten van... de Croÿ.’

Elias kneep geschokt in zijn schouder. ‘Ik zal haar vinden, meester. Ik maak uw werk af.’

Hendrick zuchtte, zijn zicht werd troebel.

Hij staarde in de zon.

Het licht slokte hem op.

Genealogie

November 1539, Brugge

Ondanks de bescheidenheid van heer Jaaks huis *Ten Nieuwcastele*, liep Lisse erin verloren. Sinds de verhuis van *Kasteel Ten Berghe* naar Brugge hadden huismeesteres Esther en secretaris Jehan hun vertrouwde taken opgenomen. Bedienden waren van positie veranderd, het huishouden was in een oogwenk gedaan en sinds Ysabeaus overlijden had zij geen vrouwe meer om voor te zorgen. Ysabeaus moeder had gezegd dat heer Jaak haar nodig had, maar hij verdroeg niemand in zijn buurt. Dus las ze boeken, schreef haar dienstmeisje Mayken in Doornik en liep vruchteloos door het huis aan de *Kraanplaats*, op zoek naar taken die ze kon uitvoeren. Meer en meer voelde ze zich als een schip op drift.

Toen ze jaren geleden met haar pleegvader naar *Calais* was gereisd, had Lisse voor het eerst de zee gezien. Urenlang had ze met vader over het strand gewandeld, haar handje vastgeklampt aan de zijne. Ondanks zijn warmte, had de koude wind haar door en door verkleumd. Alsof ze toen al wist dat hij haar echte vader niet was, voelde ze zich vreemd verwant met de zee: overal en nergens thuis, rusteloos onderweg tussen eb en vloed. Pas toen de zon zich te rusten legde en de roodgouden wolken haar riepen, had ze vaders hand losgelaten.

De eerste sneeuw die Brugge na Ysabeaus kraamdood als een lijkwade had bedekt, was weggesmolten. Ze had plaatsgemaakt voor ijzige regens die met de dag aan kracht wonnen. Elke niet geplaveide straat was in een modderpoel veranderd en hield de

stedelingen aan huis gekluisterd. Heer Jaak had zich de eerste weken nog sterk gehouden, maar trok zich meer en meer terug in zijn bibliotheek en weigerde bezoek te ontvangen. Hij verwaarloosde eveneens zijn taken als *schout* van Brugge.

De afgelopen week had geen enkele bediende hem nog naar buiten zien komen. Lisse aarzelde voor de deur van zijn bibliotheek en keek vragend naar Esther.

‘Doe maar,’ moedigde de huismeesteres haar aan.

Lisse klopte op de deur. ‘Heer Jaak?’

Geen antwoord.

‘Ik moet u spreken.’

Het bleef stil.

Ze duwde zachtjes de deur open, hij kraakte veel te luid. Het vertrouwde aroma van perkament en leren omslagen kroop in haar neusgaten. De stilte zong dromen van verre plaatsen en wegzinken in verloren tijden. Een andere geur deed haar neus optrekken, die van een te lang ongewassen lichaam. De geur van wanhoop.

Heer Jaak had de fauteuil verschoven naar de donkerste hoek van de bibliotheek, waar ze, ondanks het grijze ochtendlicht, zijn vorm amper kon ontwaren. Lisse schudde haar hoofd. Hij had hen opgedragen hem niet te storen en dat hadden ze zonder vragen uitgevoerd. Nu had hij de zorg van een vrouw nodig, maar was zij de juiste persoon?

‘Heer Jaak?’ Ze knielde bij hem neer.

Hij staarde naar een punt in de verte. Het leek of hij weg was, verdwenen in een andere wereld. Het boek dat op het tafeltje naast hem lag, leek stof te vergaren en het halfgevulde glas wijn was al dagen niet meer aangeraakt. Was hij ’s avonds wel teruggekeerd naar zijn slaapkamer?

‘Ysabeau zou dit niet gewild hebben, heer.’ Ze schrok van haar eigen woorden en hield haar adem in.

Zijn ogen verschoven naar haar gezicht, zijn wenkbrauwen trokken nog meer rimpels in zijn huid. Toen staarde hij opnieuw langs haar heen.

‘Ze bewonderde uw zorgzaamheid, heer. Voor haar, voor de bedienden, voor de stad. Het was de kant van u waarvan ze hield,’ zette Lisse door, maar hij reageerde amper.

‘Nu moet u voor uzelf zorgen. Dit is niet de juiste manier. Doe het voor ons... doe het voor Ysabeau.’

Opnieuw deed de naam hem rimpelen. Zijn ogen werden vochtig. Een traan rolde over zijn wang. ‘Ze hield van me?’

Lisse schrok van zijn stem. Ook die leek uit verre oorden terug te keren. Ze greep zijn handen vast en dacht aan Ysabeaus laatste wakkere uren.

‘Ja,’ zei ze enkel.

‘Ik heb haar de dood in gejaagd.’

Lisse schudde haar hoofd. ‘Het was een ziekte.’

‘Ik heb haar het kind opgedrongen.’

De klank sneed, ze besepte dat zijn ziel bloedde. Ze had echter geen antwoord.

‘Ze rust nu samen met kleine Jakob bij God,’ zei Lisse zacht. Ze drong haar eigen tranen weg.

‘Net als Sofie... Mijn twee meisjes...’ Zijn stem brak.

Lisse had zijn eerste vrouwe, die eveneens na een ziekte was overleden, nooit gekend. Ze reikte hem een zakdoek aan en bleef bij hem terwijl hij in lange halen huilde. Toen de deur piepte, keek ze achterom. Esther knikte naar haar en zei zacht: ‘Ik laat een bad klaarmaken.’

Even later kwam Esther hem halen. ‘Kom, heer,’ zei ze warm.

Ze begeleidden hem naar zijn kamer, waar de dampende tobbe klaarstond. Daar liet Lisse Esther voor hem zorgen. Ze ging naar haar kamer en nam de oorhangers met de parels die Ysabeau haar geschonken had. Met een krop in de keel liet ook zij haar tranen stromen.

Het was al tegen de middag toen Esther haar kwam zoeken. ‘Heer Jaak vraagt naar je.’

Lisse ging opnieuw naar de bibliotheek. Esther had niet stilgezeten. Tijdens heer Jaaks afwezigheid had ze de ruimte laten

luchten en poetsen, waardoor de weemoedige geur verdwenen was. De fauteuil stond opnieuw bij het raam. Heer Jaak keek haar met een iets frissere blik aan, al wist ze dat zijn nieuwe rimpels niet meer zouden wijken.

‘Bedankt voor je zorg, Elisabeth.’

‘U zou hetzelfde voor mij doen,’ antwoordde ze warm. ‘Hoe kan ik u helpen?’

‘Ik wil verder werken aan mijn *Kroniek van Vlaanderen*. Dat zal mijn geest scherp houden.’

Lisse knikte. ‘Dat is een goed idee, heer.’

‘Geef je dit aan de bode om mijn neef Nicolaas te halen?’

Lisse nam de brief aan en kneep het papier tussen haar vingers toen ze hem naar de bode bracht. Ze beet op haar lip toen ze weer de bibliotheek in ging. Zou ze het durven te vragen? Wat kon ze verliezen? ‘Heer... Mag ik u assisteren met het opzoekwerk voor uw *Kroniek*?’ Het zou haar iets te doen geven.

‘Graag, Elisabeth, bedankt,’ zei heer Jaak zonder aarzelen. ‘Deze zomer zond ik Nicolaas naar het *Hof* in Brussel. Ik hoop dat landvoogdes Marie mijn verzoek heeft ingewilligd.’

Lisses hart ging sneller slaan. Ze had niet meer aan het Hof gedacht sinds het vertrek van meester schilder Coecke van Aelst, die haar portret had geschilderd. De hoogheidswaan dat ze mischien van de keizerlijke familie afstamde, stak opnieuw de kop op. Vermoedde heer Jaak iets? ‘Welk verzoek, heer?’ Ze wilde dat haar stem minder verstikt klonk.

‘Ze heeft een boek met de *genealogie* van de keizerlijke familie. Ik heb gevraagd of Nicolaas de tak van keizer Maximiliaan mocht kopiëren voor mijn *Kroniek*.’

Lisse ontspande. De passie in zijn stem vertelde haar dat het boek hem kon helpen met zijn rouw. Kon die genealogie haar ook meer vertellen over haar afkomst? ‘En indien de landvoogdes weigerde?’

‘Ik heb Nicolaas niet meer gehoord sinds...’ Hij slikte. ‘Desnoods vraag ik het de keizer zelf. Hij keert terug uit Spanje om de opstand in Gent aan te pakken.’

‘Spanje?’ vroeg Lisse. Er was iets met Spanje, maar voor ze erover kon nadenken, kwam Nicolaas aan.

‘Nonkel Jaak!’ riep de jongen vanaf de voordeur, maar Esther liet hem niet doorlopen voor hij zijn bemodderde laarzen en doorweekte mantel aan de bedienden had gegeven. Toen hij de bibliotheek binnenkwam, haalde hij voorzichtig een rol uit zijn natte tuniek. Met een grijns opende hij de verpakking van waterdicht leer en overhandigde de rol papier aan heer Jaak.

Lisse kon niet wachten om de genealogie te bekijken. Heer Jaak rolde hem open op de tafel en complimenteerde Nicolaas voor het secure kopieerwerk. De jongen had zelfs miniportretjes van het keizerlijke familiegeslacht laten schilderen.

Lisses ogen flitsten over de namen. Maria van Bourgondië en keizer Maximiliaan hadden slechts twee kinderen: Philips, gehuwd met Johanna, en Marguerite. De namen katapulteerden Lisse naar Vastenavond, toen een vreemde edelman haar in het stadhuis bij die twee namen had genoemd. Maar de jaartallen klopten niet. Beide vrouwen waren eind vorige eeuw geboren en dus te oud om haar moeder te kunnen zijn. Ze betwijfelde zelfs of de jongere edelman hen ooit had ontmoet. Ze las de namen van hun kinderen. Marguerite was kinderloos gestorven, ondanks drie huwelijken. Johanna had zes kinderen met Philips: Eléonore, Ysabeau, Charles, Marie, Ferdinand en Catherine. Lisse boog zich over de portretjes. De roodbruine hardos was alomtegenwoordig! Elk van die kinderen was oud genoeg om haar ouder te kunnen zijn.

‘Wat een detail in die portretjes,’ mijmerde ze.

Nicolaas lachte. ‘De hofschilder was zeer tevreden met uw *guldens*, nonkel.’

‘Hofschilder? Hoe heette hij?’ vroeg Lisse.

‘Meester Coecke van Aelst.’

Lisse wisselde een verraste blik met heer Jaak. Die had hun portretten geschilderd! Heer Jaaks blik sloeg echter om in pijn. Tijdens die zomer was hij Ysabeaus genegenheid verloren. Snel sloeg Lisse de Kroniek voor hem open en bladerde naar de eer-

ste onbeschreven pagina. ‘Waar wilt u beginnen, heer?’ leidde ze hem af.

Ondertussen draaide haar hoofd op volle toeren. Had de hofschilder haar portret laten bezorgen aan bisschop de Croÿ zoals hij beweerde, of aan het Hof zoals zij vermoedde? De namen en de portretjes draaiden rondjes in haar hoofd. Was vader maar terug. Hij was de enige met wie ze haar vermoedens durfde te delen.

Toen de wegen opnieuw wat begaanbaar werden, kwam de bode Lisse een brief bezorgen. Ze zat samen met heer Jaak en Nicolaas in de bibliotheek.

‘Uit Doornik!’ Haar hart sprong op, maar het krullerige handschrift was niet dat van vader. Ze herkende het zegel van bisschop de Croÿ. Terwijl haar ogen over de Franse letters flitsen, merkte ze slechts vaag dat heer Jaak Nicolaas wegstuurde. Ze reageerde amper toen hij haar naar een stoel leidde.

De stroming die haar schip naar huis voerde, viel stil. Ze gaf de brief aan heer Jaak en keek naar haar handen. Eén pink trilde lichtjes. Was dat de enige reactie die ze kon opbrengen?

Zelfs toen Esther haar kwam halen en de kamenierster haar in een zwarte jurk hulde, gaf ze geen krimp. Toen ze ’s avonds samen naar de *Sint-Donaaskerk* wandelden om een kaars te branden voor haar vaders ziel, ging het gebeuren in een waas aan haar voorbij. Binnenin was er enkel pikzwarte nacht boven een windstille watervlakte.

‘Elisabeth?’

Ze zat in heer Jaaks bibliotheek en staaarde naar de brief die al twee dagen onaangeroerd op de schrijftafel lag. Toen de heer in haar gezichtsveld kwam zitten, keek ze op. Hij schoof een zwartleren map over de tafel naar haar toe. ‘Je vader gaf me deze in bewaring toen hij je in februari op Ten Berghe bezocht.’

Lisse sloeg de map open. *Testament van Hendrick du Clercq*, las ze. De woorden echoden in haar hoofd. Hoe hard ze ook

schudde, ze wilden niet verdwijnen. Nog steeds bleven haar ogen droog. Wat was er mis met haar?

‘Waarom...?’ stamelde ze. Ze sleepte de brief van de bisschop naar zich toe. Opnieuw las ze het droge verslag van een overval op de weg door dolende deserteurs en dat de bisschop haar zou komen bezoeken.

Heer Jaak legde een hand op haar arm. ‘Hendrick vroeg me toen nadrukkelijk om over jouw veiligheid te waken.’

Ze kon hem enkel aanstaren. Van diep onder de stille zee borrelden vragen op. Had vader geweten dat hij in gevaar was? Kende de bisschop haar identiteit? Waarvoor had die haar vader naar Spanje gestuurd?

Spanje... Ze verstijfde. De keizer kwam uit Spanje naar Gent! Als een tandwielmechanisme klikten de stukjes informatie in elkaar, al ontbraken er nog wijzers om het torenuurwerk te doen draaien. Een drang om te weten vulde haar, overstemde de leegte die bezit van haar hoofd had genomen. Ze loerde naar heer Jaak. Vader had haar aan hem toevertrouwd, aan zijn goede vriend. Nu ze niet meer met vader kon spreken, was heer Jaak de enige... Maar kon ze hem vertrouwen met het geheim dat geen papier verdroeg? De woorden drukten tegen haar schedel, smeekten om gedeeld te worden. Ze opende haar mond en perste de woorden eruit: ‘Ik denk dat ik weet wie ik ben.’

Heer Jaak keek haar verrast aan.

Ze nam zijn Kroniek en plooidde Nicolaas’ genealogie met de miniatuurportretjes open. Die legde ze naast de stamboom van de graven van Vlaanderen. Met haar vinger volgde ze de lijn van gravin Margaretha van Male tot hertogin Maria van Bourgondië. ‘Rode haren, net als ik,’ fluisterde ze. Zonder opkijken schoof haar vinger over Maximiliaan en zijn kinderen. ‘Marguerite, Ysabeau – haar stem stokte – Charles, allemaal rood haar. En een lange neus, net als ik. En dan die kin.’ Ze wreef over haar eigen kin. ‘Op Vastenavond noemde een edelman me per vergissing Johanna en Marguerite.’